

Michał Sajewicz

DOI: 10.15290/bb.2019.11.18

UMCS w Lublinie

<https://orcid.org/0000-0001-8468-3010>

**Pejoratywne nazwy subiektów oznaczające człowieka
ze względu na ruch, przemieszczanie się w przestrzeni
w peryferyjnych gwarach białoruskich
okolic Lewkowa Starego na Białostocczyźnie**

1. Uwagi wstępne

Celem artykułu jest opis dewerbalnych pejoratywnych nazw subiektów określających człowieka ze względu na czynności związane z ruchem, przemieszczaniem się w przestrzeni. W artykule skoncentrowałem się głównie na ukazaniu środków słowotwórczych służących do tworzenia badanych derywatów oraz synonimiki struktur słowotwórczych.

W artykule zastosowano metodę synchronicznej analizy materiału słowotwórczego. Analizie słowotwórczej poddano wyłącznie formacje o strukturze przejrzystej, współcześnie motywowane. Podstawę teoretyczną opracowania stanowi dorobek polskiej i rosyjskiej szkoły słowotwórczej, której przedstawiciele nawiązują do teorii słowotwórczej Grigorija O. Winokura¹ i Miloša Dokulila².

Bazę materiałową opracowania stanowi około 170 pejoratywnych dewerbalnych nazw subiektów poświadczonych w gwarach białoruskich okolic Lewkowa Starego. Materiał pochodzi z 8 wsi położonych na terenie gminy Narewka w województwie podlaskim. Są to miejscowości: Lewkowo Stare,

¹ Г. Винокур, *Заметки по русскому словообразованию*, [в:] *Избранные работы по русскому языку*, Изд. Учпедгиз, Москва 1959, с. 419–442.

² M. Dokulil, *Tvoření slov v češtině*, 1. *Teorie odvozování slov*, Nakladatelství Československé akademie věd, Praha 1962.

Lewkowo Nowe, Bernacki Most, Ochrymy, Kapitańszczyzna, Podlewkowie, Eliaszuki i Michnówka.

Okolice Lewkowa Starego zamieszkują obecnie w głównej mierze potomkowie białoruskojęzycznych chłopów pochodzących spod Wołkowyska i Świsłoczy, których na początku XVII wieku sprowadzili do swoich dóbr, zwanych Narewką-Lewkowem, ich właściciele Massalscy³. Nad Narewką ludność białoruskojęzyczna zetknęła się z przybyłą z Podlasia ludnością ukraińskojęzyczną⁴.

Mieszkańcy okolic Lewkowa Starego posługują się na co dzień gwarą białoruską⁵. Do cech charakterystycznych tej gwary należą m.in. akanie, dziekanie i ciekanie oraz miękka wymowa spółgłosek przedniojęzykowo-zębowych przed *e i *i. Przedostały się do niej również pewne elementy charakterystyczne dla gwar ukraińskich, por. np. występowanie *o* w niektórych sylabach poakcentowych, stwardnienie spółgłosek wargowych przed *e. Gwary okolic Lewkowa Starego są jednak w swojej podstawie gwarami białoruskimi i należą do południowo-zachodniego dialektu tych gwar⁶.

2. Cechy słowotwórstwa gwarowego

Cechą odróżniającą słowotwórstwo gwarowe od słowotwórstwa języków literackich jest zdecydowana przewaga w gwarach derywatów ekspresywnych, w szczególności o nacechowaniu pejoratywnym. Anna Kowalska uważa, że

dialekty charakteryzują się znacznie większą spontanicznością procesów, a także większą różnorodnością środków językowych służących powstawaniu nazw ekspresywnych niż język literacki⁷.

³ D. Michałuk, *Dobra i miasteczko Narewka na tle dziejów regionu (do końca XIX w.)*, Urząd Gminy w Narewce, Białystok – Narewka 1997, s. 33.

⁴ *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, t. 1, red. Glinka, A. Obrębska-Ja-błońska, J. Siatkowski, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1980, s. 23; J. Wiśniewski, *Zarys dziejów osadnictwa na Białostoczczyźnie*, [w:] *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, t. 1..., s. 14–27.

⁵ *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, t. 1 ..., s. 122; *Kulturowo-językowe dziedzictwo Podlasia*, t. 1. *Opis socjolingwistyczny regionu na tle uwarunkowań historycznych*, red. N. Barszczewska, M. Chaustowicz, M. Timoszuk, Katedra Białorutenistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2016, s. 58.

⁶ *Kulturowo-językowe dziedzictwo Podlasia*, t. 1..., s. 56–64; M. Sajewicz, *O białorusko-ukraińskiej granicy językowej na Białostoczczyźnie*, „Rozprawy Slawistyczne” 1997, nr 12, s. 91–107.

W gwarach szczególnie często są notowane

nacechowane emocjonalnie, przeważnie negatywnie, nazwy dotyczące człowieka, bowiem ekspresja uczuć, ocen należy do tej sfery zachowań językowych, które ujawniają się w spontanicznych bezpośrednich kontaktach międzyludzkich⁸.

Tadeusz Malec zaznacza, że zjawisko to wiąże się

z mniejszą dyscypliną intelektualną mieszkańców wsi, z mniejszym celowym wykorzystywaniem środków językowych. Procesy językowe na terenie gwary przebiegają w sposób mniej kontrolowany świadomie, a bardziej naturalnie⁹.

Występujące powszechnie w gwarach derywaty pejoratywne nazywają osoby wykazujące skłonność do czynności nieakceptowanych w społecznościach wiejskich, wywołujących w mówiącym określone uczucia negatywne.

Pejoratywy osobowe wskazują, jak stwierdza Renata Marciniak-Firadza,

na takie zachowania, które odbiegają od normy, kłócą się z poczuciem moralnym, wpływają w jakiś sposób na naruszenie zasad życia społecznego¹⁰.

Pejoratywy osobowe piętnują osoby, które pod pewnymi względami różnią się od pozostałych członków określonej wspólnoty językowo-kulturowej¹¹.

W potocznym myśleniu inny członek społeczności wiejskiej jest dla mówiącego potencjalnym konkurentem, przeciwnikiem, którego należy zdyskredytować, poniżyć za jego przywary i ułomności. Mówiący dostrzega i potępia w innym człowieku to, co uważa za złe, niestosowne i odmienne od norm przyjętych w danej społeczności¹².

⁷ A. Kowalska, *Z badań nad mazowiecką leksyką ekspresywną (nazwy 'człowieka z wytrzeszczonymi oczami')*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Językoznawcze”, 1993, nr 17–18, s. 129–133.

⁸ R. Marciniak-Firadza, *Nazwy osobowych wykonawców czynności w gwarach małopolsko-mazowieckiego pogranicza językowego*, cz. I. *Studium słowotwórczo-leksykalne*, Wydawnictwa Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013, s. 212.

⁹ T. Malec, *Budowa rzeczowników i przymiotników w gwarze wsi Rachanie pod Tomaszowem Lubelskim*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1976, s. 94.

¹⁰ R. Marciniak-Firadza, *op. cit.*, s. 212–213.

¹¹ T. Kurdyła, *Funkcje formantów rzeczownikowych w polszczyźnie ludowej (na przykładzie trzech wsi podkarpackich)*, Uniwersytet Jagielloński, Wydział Polonistyki, Kraków 2011, s. 173; J. Matusiak-Kempa, *Dobre i złe w ludzkiej mowie – o wartościowaniu utrwalonym w dawnych przezwiskach*, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza” 2017, vol. 24 (44), nr 1, s. 88–89.

¹² A. Rejter, *Leksyka ekspresywna w historii języka polskiego. Kulturowo-komunikacyjne konteksty potoczności*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2006, s. 155.

Antropocentryzm potocznego postrzegania rzeczywistości sprawia, że członkowie społeczności wiejskich znacznie częściej okazują dezaprobatę wobec otaczającej ich rzeczywistości niż manifestują wobec niej postawę aprobaty¹³.

Zdaniem Tomasza Kurdyły

w tworzeniu nazw osobowych, stanowiących dużą część systemu słowotwórczego polszczyzny mówionej wsi, potrzeba ekspresji wyprzedza w gwarach potrzebę samej nominacji, dominującej w języku ogólnopolskim¹⁴.

Słowotwórstwo gwarowe charakteryzuje się także występowaniem licznych synonimicznych konstrukcji słowotwórczych. Rozbudowane szeregi synonimiczne są notowane w szczególności w gwarach peryferyjnych, w tym także na pograniczu polsko-białorusko-ukraińskim na Białostocczyźnie¹⁵.

Pawieł Sciacko zaznacza, że zjawisko synonimiczności struktur słowotwórczych zostało wywołane

багатымі словаўтваральнымі магчымасцямі народна-дыялектнай мовы, выкліканымі разгалінаванай сыстэмай народных гаворак, узаемадзеяннем розных дыялектаў і іх дэрывацыйнымі асаблівасцямі, уздзеяннем на гаворкі літаратурных моў, а таксама гаворак суседніх народаў, захаваннем у народнай мове словаўтваральных тыпаў і мадэлей мінулых эпох і фармаваннем новых дэрывацыйных сродкаў, імкненнем носбітаў мовы да вобразнасці, эмацыянальнасці выказвання, а таксама ўзаемадзеяннем паміж сабой розных словаўтваральных асноў і тыпаў¹⁶.

3. Charakterystyka ogólna dewerbalnych pejoratywnych nazw subiektów w badanych gwarach peryferyjnych

System słowotwórczy peryferyjnych gwar białoruskich okolic Lewkowa Starego na Białostocczyźnie charakteryzuje się nadzwyczaj bogatym inwentarzem środków wykorzystywanych do uzewnętrzniania uczuć i do obrazo-

¹³ A. Grzesiuk, *Składnia wypowiedzi emocjonalnych*, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1995, s. 184.

¹⁴ T. Kurdyła, *op. cit.*, s. 173.

¹⁵ M. Sajewicz, *Dublety strukturalne w kategorii dewerbalnych nomina agentis w gwarach z pogranicza białorusko-ukraińskiego na Białostocczyźnie*, „Rozprawy Sławistyczne” 1989, 4, s. 265–271; M. Sajewicz, *Derywacja sufiksalna osobowych nazw subiektów w nadnarwiańskich gwarach białoruskich Białostocczyzny. Deverbativa, deadiectiva*, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Lublin 2002, s. 462–465.

¹⁶ П. Сцяцко, *Беларускае народнае словаўтварэнне. Афіксальныя назоўнікі*, Навука і тэхніка, Мінск 1977, с. 291.

wania osobowości nadawcy¹⁷. S. Grabias zauważa, że osobowość nadawcy najpełniej ujawnia się w emocjach, dlatego też badanie przejawów emocji, zdaniem tego badacza, pozostaje zasadniczym zagadnieniem teorii ekspresji¹⁸. Zadaniem językoznawców jest zatem udzielenie odpowiedzi na pytanie, co czuje nadawca i jak swoje uczucia uzewnętrznia¹⁹.

Dewerbalne pejoratywne nazwy subiektów są tworzone w gwarach białoruskich okolic Lewkowa Starego za pomocą 84 formantów słowotwórczych. Nacechowanie ujemne derywatów nie zawsze jednak wynika z udziału określonego formantu słowotwórczego w procesie derywacji. Często wiąże się ona

z takimi aspektami tego procesu, jak przeniesienie wartości emocjonalnej z wyrazu podstawowego na pochodny, nowość czy aluzja²⁰.

Odczasownikowe pejoratywne *nomina subiecti* są rezultatem kojarzenia pejoratywnych, melioratywnych i neutralnych FS z PS czasowników neutralnych bądź nacechowanych ujemnie. W niniejszym opracowaniu uwzględniono cztery grupy pejoratywów osobowych powstałych w wyniku połączenia wymienionych typów FS z PS czasowników neutralnych i nacechowanych ujemnie²¹:

- pejoratywy powstałe w wyniku połączenia neutralnych FS z PS czasowników nacechowanych ujemnie, por. np. *bl'udn'ik* ≤ *bluż'ic'* 'błądzić, mylić drogę', *trap'al'sčyk* ≤ *trap'ac'* 'iść, wlec się';
- pejoratywy powstałe w wyniku połączenia pejoratywnych FS z PS czasowników neutralnych, por. np. *praǰ'd'aka* ≤ *praǰs'c'i*, por. praes. *praǰd-'ut* 'przejsić', *uc'ik'aǰto* ≤ *uc'ik'ac'* 'uciekać';
- pejoratywy powstałe w wyniku połączenia pejoratywnych FS z PS czasowników nacechowanych ujemnie, por. np. *d'yndaǰka* ≤ *d'yndac'* 'chodzić niezgrabnie', *šl'ynda* ≤ *šl'ac:e* 'włóczyć się';
- pejoratywy powstałe w wyniku połączenia melioratywnych FS z PS czasowników nacechowanych ujemnie, por. *łaz'ik* ≤ *łaz'ic'* 'pełzać, czołgać się', *v'erc'ik* ≤ *varc'éc:e* 'wiercić się'.

Derywaty mogą zawierać w sobie nie do końca określone negatywne wartości²². Charakter wyrażonej przez nadawcę emocji ujemnej można sprecy-

¹⁷ M. Sajewicz, *Derywacja sufiksalna osobowych nazw subiektów...*, s. 414–435.

¹⁸ S. Grabias, *O ekspresywności języka. Ekspresja a słowotwórstwo*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1980, s. 18.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*, s. 37–38.

²¹ *Ibidem*, s. 175.

²² K. Gołdowski, *Ekspresywizmy osobowe jako relewantne składniki kompetencji językowo-kulturowej mieszkańców gminy Iwanowice w pow. krakowskim*, Kraków 2015, s. 24. Pobrano z: <http://www.academia.edu/19519069> (dostęp: 30.05.2017).

zować na podstawie kontekstu, w jakim dany derywat został użyty²³. W tym celu uwzględniono w trakcie badań konteksty ilustrujące użycie poszczególnych derywatów, których jednak w artykule z przyczyn technicznych nie przytoczono.

Wartość ekspresywna, którą wnoszą do derywatu FS, może być w derywacie odpowiednio aktualizowana (neutralizacja, intensyfikacja, całkowita zmiana nacechowania)²⁴.

Renata Marciniak-Firadza trafnie zauważa, że derywaty są znakomitym środkiem sygnalizowania negatywnej oceny,

a do degradacji przedmiotu wypowiedzi można wyzyskać dodatkowe cechy znaczeniowe ukryte w ich strukturze: bądź w podstawie słowotwórczej, bądź w charakterystycznym formancie²⁵.

Zaistniała wobec tego konieczność uwzględnienia zarówno specyfiki podanych analizie odczasownikowych pejoratywów osobowych, jak również znaczenia leksykalnego wyrazów motywujących. W trakcie przeprowadzonych badań dokładnej analizie poddano konteksty, w jakich derywaty pejoratywne zostały użyte, ponieważ mogą one zawierać w sobie niedookreślone negatywne wartości.

Ustalenie grup znaczeniowych badanych pejoratywów jest utrudnione ze względu na krzyżowanie się pól semantycznych komponentów znaczenia oraz rozbudowaną synonimikę tego typu nazw. Badania wykazały, że do najbardziej reprezentatywnych grup znaczeniowych należą:

- chodzić bezustannie;
- chodzić z trudem;
- chodzić niezgrabnie;
- chodzić drobnym krokiem;
- chodzić chwiejnym krokiem, zataczać się;
- chodzić spiesząc się;
- chodzić powoli;
- chodzić kulejąc;
- chodzić bez celu;
- iść, pozostawiając na powierzchni brudne ślady;
- iść, powodując powstawanie określonych odgłosów;

²³ A. Rejter, *op. cit.*, s. 75–76.

²⁴ S. Grabias, *op. cit.*, s. 58.

²⁵ R. Marciniak-Firadza, *Dukawka, gulgot, sepiot...*, czyli jak w gwarach małopolsko-mazowieckiego pogranicza językowego nazywa się człowieka, który się jąka, belkocze czy sepleni, „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN”, 2017, LXIV, s. 198; zob. także: Grabias, *op. cit.*, s. 171.

- iść, powłóczyć nogami;
- iść, człapiąc nogami;
- pospiesznie się oddalać, uciekać;
- kręcić się pod nogami;
- pełzać, człgać się;
- ślizgać się po śliskiej powierzchni;
- wspinać się, wdrapywać się gdzieś.

Określane osoby mogą wywoływać w mówiącym takie typy emocji negatywnej, jak: agresja, dystans, gniew, grubiaństwo, ironia, lekceważenie, lęk, negacja, niechęć, niedowierzanie, nienawiść, niezadowolenie, nostalgia, obraza, oburzenie, pogarda, politowanie, rozczarowanie, rubasznosc, smutek, strach, tęsknota, wrogość, wstręt, wulgarność, zakłopotanie, zazdrość, zdenerwowanie, złośliwość, zniecierpliwienie, żal²⁶.

4. Typy słowotwórcze badanych pejoratywnych nazw subiektów

– N_{SUB} z FS -to (41):

b'éyalo ≤ *b'éyac'* 'ciągle biegać, spieszyć się', *br'ontalo* (1) ≤ *br'ontac:e* 'chodzić bez celu', *br'ontalo* (2) ≤ *br'ontac:e* 'plątać się pod nogami', *c'oýalo* ≤ *c'oýac:e* 'włóczyć się, często się przemieszczać', *čar'apkało* ≤ *čar'apka:e* 'gramolić się, wlażyć na coś', *čl'epalo* ≤ *čl'epac'* 'człapać, wlec się', *čm'yχalo* ≤ *čm'yχac'* 'uciekać, czmychać', *dr'yndało* ≤ *dr'yndac'* 'bezustannie chodzić, być w ciągłym ruchu', *dr'ypało* ≤ *dr'ypac'* 'bezustannie chodzić, być w ciągłym ruchu', *d'yndało* ≤ *d'yndac'* 'chodzić ociężale, powłóczyć nogami', *d'yrdalo* ≤ *d'yrdac'* 'iść pospiesznie, pędzić', *ž'yýalo* ≤ *ž'yýac'* 'iść podskakując', *f'ikało* ≤ *f'ikac'* 'turlać się, robić fikolki', *χl'upało* ≤ *χl'upac'* 'iść z wodą chlupiącą w butach', *γ'opalo* ≤ *γ'opac'* 'iść podskakując', *γ'opsalo* ≤ *γ'opsac'* 'iść podskakując', *ǰ'érzalo* (2) ≤ *ǰ'érzac:e* 'wiercić się', *kar'apkało* ≤ *kar'apka:e* 'gramolić się, wlażyć', *kl'yndało* ≤ *kl'yndac'* 'niezgrabnie chodzić, powłóczyć nogami', *kl'ypało* ≤ *kl'ypac'* 'iść ociężale, wlec się', *k'oūzalo* ≤ *k'oūzac:e* 'ślizgać się, np. po oblodzonym chodniku', *kušt'ykało* ≤ *kušt'ykac'* 'iść utykając', *l'etalo* ≤ *l'etac'* 'biegać, być ciągle w ruchu', *pl'ontalo* (3) ≤ *pl'ontac:e* 'plątać się, łązić', *p'oūzalo* (1) ≤ *p'oūzac'* 'rączkować (o dziecku)', *p'oūzalo* (2) ≤ *p'oūzac'* 'łązić na czworakach (o pijaku)', *p'utalo* (2) ≤ *p'utac:e* 'plątać się, łązić', *r'eǰdalo* ≤ *r'eǰdac:e* 'chodzić kiwając się na

²⁶ W. Lubaś, *Polskie gadanie. Podstawowe cechy i funkcje potocznej odmiany polszczyzny*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2003, s. 186–203.

boki', *sat'yčyło* ≤ *sat'yčyc:e* 'włazić, gramolić się', *sn'ovalo* ≤ *snav'ac:e* 'chodzić bez celu, snuć się', *s'l'izgalo* ≤ *s'l'izgac:e* 'ślizgać się np. na oblodzonym chodniku', *šl'epalo* ≤ *šl'epac'* 'człapać', *šl'opalo* ≤ *šl'opac'* 'człapać', *šl'yndalo* ≤ *šl'yndac'* 'łazić, włóczyć się', *š'oryalo* ≤ *š'oryac'* 'iść szurając butami', *šp'aryło* (2) ≤ *šp'aryc'* 'iść pośpiesznie', *š'uralo* (1) ≤ *š'urac'* 'iść szurając butami', *šv'endalo* ≤ *šv'endac:e* 'włóczyć się', *tarab'an'ilo* ≤ *tarab'an'ic:e* 'gramolić się, włazić', *tr'épalo* ≤ *tr'ép'ac* 'iść z trudem', *t'upalo* ≤ *t'upac'* 'iść, głośno tupiąc butami', *uc'ik'aǰlo* ≤ *uc'ik'ac'* 'uciekać', *valač'yło* ≤ *valač'y:c:e* 'chodzić bez celu, włóczyć się'.

– **N_{SUB} z FS -un (33):**

b'iy'un ≤ *b'éyac'* 'biegać bezustannie', *bryk'un* ≤ *br'ykac'* 'żywiolowo biegać podskakując, swawolić', *člap'un* ≤ *čl'epac'* 'człapać, wlec się', *čmyx'un* ≤ *čm'yxac'* 'uciekać, czmychać', *čyk'eld'un* ≤ *čyk'eld'ac'* 'iść utykając, kulejąc', *dapt'un* ≤ *dapt'ac:e* 'kręcić się pod nogami', *drał'un* ≤ *drałav'ac'* 'iść, jechać pospiesznie', *drypt'un* ≤ *drypt'ac'* 'dreptać', *χ'it'un* ≤ *χ'it'ac:e* 'zataczać się', *dryp'un* ≤ *dr'ypac'* 'iść ociężale, z trudem', *χad'un* ≤ *χaž'ic'* 'łazić, wałęsać się', *ǰzd'un* ≤ *ǰ'éz'ǰ'ic'* 'jeździć (cały czas)', *kał'ad'un* ≤ *kał'adav'ac'* 'włóczyć się po wsi, chodzić od domu do domu', *kauz'un* ≤ *k'ouzac:e* 'ślizgać się', *kavyrk'un* ≤ *kavyrk'ac:e* 'posuwać się do przodu robiąc fikołki', *kłynd'un* ≤ *kł'yndac'* 'niezgrabnie chodzić', *kuł'γ'un* ≤ *kuł'γ'ac'* 'kuleć, utykać na nogę', *l'it'un* ≤ *l'etac'* 'latać, biegać', *mašer'un* ≤ *mašerav'ac'* 'iść zamasyście', *pab'iy'un* ≤ *pab'éχčy* 'pobiec', *paχad'un* ≤ *paχaž'ic'* 'pochodzić', *pauz'un* ≤ *p'ouzac'//pausc'i* 'chodzić na czworakach', *račk'un* ≤ *račkav'ac'* 'raczkować', *reǰd'un* ≤ *r'eǰdac:e* 'kiwać się na boki', *spacer'un* ≤ *spacerav'ac'* 'spacerować, chodzić bez celu', *s'l'izg'un* ≤ *s'l'izgac:e* 'ślizgać się, np. po oblodzonym chodniku', *šar'un* ≤ *šarav'ac'* 'iść pospiesznie, szorować', *šl'aǰ'un* ≤ *šl'ac:e* 'szlając się', *šlap'un* ≤ *šlapav'ac'* 'iść, pozostawiając na powierzchni brudne ślady', *šnyr'un* ≤ *šn'yryc'* 'chodzić myszkując', *tapt'un* ≤ *tapt'ac:e* 'kręcić się pod nogami', *tauk'un* ≤ *tauč'ys'e* 'kręcić się pod nogami', *trap'un* ≤ *trap'ac'* 'iść z trudem, podążać gdzieś', *vart'un* ≤ *varc'éc:e* 'kręcić się pod nogami'.

– **N_{SUB} z FS -ač (25):**

b'iy'ač' ≤ *b'éyac'* 'być w ciągłym ruchu, spieszyć się', *bryk'ač'* ≤ *br'ykac'* 'żywiolowo biegać podskakując, swawolić', *c'ay'ač'* ≤ *c'oyac:e* 'włóczyć się, chodzić bez celu', *dapt'ač'* ≤ *dapt'ac:e* 'kręcić się pod nogami', *drynd'ač'* ≤ *dr'yndac'* 'iść ociężale, tracąc siły', *dryp'ač'* ≤ *dr'ypac'* 'iść ociężale, z trudem', *dynd'ač'* ≤ *d'yndac'* 'chodzić niezgrabnie, powłócząc nogami', *zyγ'ač'* ≤ *ǰ'yyc'* 'skakać, iść podskakując', *kauz'ač'* ≤ *k'ouzac:e* 'ślizgać się, np. po lodzie, oblodzonym chodniku', *kłynd'ač'* ≤ *kł'yndac'* 'chodzić niezgrabnie, po-

włóczyć nogami', *kłyp'ač* ≤ *kłypac'* 'iść ociężale', *krut'ač* ≤ *kruc'ic:e* 'kręcić się, krażyć', *kul'ŷ'ač* ≤ *kul'ŷ'ac'* 'iść kulejąc, utykając na nogę', *patyk'ač* ≤ *patyk'ac:e* 'iść potykając się o coś', *paŷz'ač* ≤ *p'oŷzac'* 'pełzać, iść na czworakach', *spatyk'ač* ≤ *spatyk'ac:e* 'iść potykając się o coś', *šlap'ač* ≤ *šl'epac'* 'człapać', *šlynd'ač* ≤ *šl'yndac'* 'chodzić niezgrabnie', *švend'ač* ≤ *šv'endac:e* 'szwendać się, chodzić bez celu', *tapt'ač* ≤ *tapt'ac:e* 'płatać się w pobliżu', *trap'ač* (2) ≤ *trap'ac'* 'iść z trudem, podążać gdzieś', *trap'ač* (4) ≤ *tr'ėpac'* 'iść z trudem', *uc'ik'ač* ≤ *uc'ik'ac'* 'uciekać (np. ze strachu)', *zajivan'ač* ≤ *zajivan'ac'* 'pędzić, zaiwaniać', *zap'erdał'ač* ≤ *zap'erdał'ac'* 'pędzić, mknąć'.

– **N_{SUB} z FS -aŷka (14):**

br'ontaŷka (1) ≤ *br'ontac:e* 'płatać się pod nogami', *br'ontaŷka* (2) ≤ *br'ontac:e* 'włóczyć się', *c'oŷaŷka* ≤ *c'oŷac:e* 'włóczyć się', *dr'ypaŷka* ≤ *dr'ypac'* 'bezustannie chodzić, być w ciągłym ruchu', *d'yndaŷka* ≤ *d'yndac'* 'chodzić niezgrabnie', *ŷ'opaŷka* ≤ *ŷ'opac'* 'iść podskakując'; *ŷ'ėrzaŷka* (2) ≤ *ŷ'ėrzac:e* 'kręcić się', *kł'ypaŷka* ≤ *kł'ypac'* 'iść niezgrabnie', *r'ėjdaŷka* ≤ *r'ėjdac:e* 'iść, kiwając się na boki', *pl'ontaŷka* ≤ *pl'ontac:e* 'płatać się pod nogami', *šl'epaŷka* ≤ *šl'epac'* 'człapać', *šl'yndaŷka* ≤ *šl'yndac:e* 'włóczyć się', *šv'endaŷka* ≤ *šv'endac:e* 'włóczyć się', *tr'ėpaŷka* ≤ *tr'ėpac'* 'dreptać'.

– **N_{SUB} z FS -ak (6):**

člap'ak ≤ *čl'epac'* 'człapać, wlec się', *čad'ak* ≤ *čaz'ic'* 'bezustannie chodzić', *prajd'ak* ≤ *prajs'c'i*, por. praes. *prajd'-ut* 'przejść', *šlap'ak* (1) ≤ *šl'epac'* 'człapać', *trap'ak* (1) ≤ *trap'ac'* 'wlec się, ciągnąć się', *trap'ak* (2) ≤ *tr'ėpac'* 'dreptać'.

– **N_{SUB} z FS -n'ik (5):**

bl'udn'ik ≤ *bluŷ'ic'* 'błądzić, mylić drogę', *ŷul'al'nik* ≤ *ŷul'ac'* 'włóczyć się, hulać', *kał'adn'ik* ≤ *kał'adav'ac'* 'włóczyć się po wsi, chodzić od domu do domu', *prybl'udn'ik* ≤ *prybluŷ'ic:e* 'przybłąkać się', *vandr'oun'ik* ≤ *vandrav'ac'* 'wędrować, łązić'.

– **N_{SUB} z FS -ik (4):**

łaz'ik (1) ≤ *łaz'ic'* 'pełzać, czołgać się', *łaz'ik* (2) ≤ *łaz'ic'* 'chodzić bezustannie', *p'oŷz'ik* ≤ *p'oŷzac'* 'raczkować, pełzać', *v'erc'ik* ≤ *varc'ėc:e* 'kręcić się, być w ciągłym ruchu'.

– **N_{SUB} z FS -l'ec (3):**

prybyl'ec ≤ *prybyc'* 'przybyć', *pryś'ėl'ec* ≤ *pryjs'c'i* 'przyjść, przybyć', *sk'it'al'ec* ≤ *sk'it'ac:e* 'poniewierać się, tulać się'.

– **N_{SUB} z FS -aka (3):**

kuł'ŷ'aka ≤ *kuł'ŷ'ac'* 'iść kulejąc', *ŷul'aka* ≤ *ŷul'ac'*, 'chodzić bez celu, bez trosko spędzać czas', *praǰd'aka* ≤ *praǰs'c'i*, por. praes. *praǰd-'ut* 'przejść'.

– **N_{SUB} z FS -él' (3):**

krut'ač – *kruc'él'* 'kręcić się pod nogami', *taǰk'él'* ≤ *taǰč'ŷs'e* 'płatać się pod nogami', *varc'él'* ≤ *varc'éc:e* 'kręcić się pod nogami'.

– **N_{SUB} z FS -ok (2):**

ġad'ok ≤ *ġaǰ'ic'* 'chodzić (często)', *ġizd'ok* ≤ *ġ'ěz'ǰ'ic'* 'jeździć (często)'.

– **N_{SUB} z FS -ec (2):**

vandr'óvec ≤ *vandrav'ac'* 'chodzić bez celu', *ŷul'ec* (2) ≤ *ŷul'ac'* 'chodzić bez celu, próżnować'.

– **N_{SUB} z FS -n'ec (2):**

k'ouzan'ec ≤ *k'ouzac:e* 'ślizgać się, np. po oblodzonym chodniku, lodzie', *šl'opan'ec* ≤ *šl'opac'* 'iść człapiąc nogami'.

– **N_{SUB} z FS -da (2):**

čyk'eld'a ≤ *čyk'el'ac'* 'chodzić utykając, kuleć', *šl'aǰda* ≤ *šl'ac:e* 'włóczyć się'.

– **N_{SUB} z FS -uǰ (2):**

člap'uǰ ≤ *čl'epac'* 'człapać, ociężale iść', *šlap'uǰ* ≤ *šl'epac'* 'człapać, ociężale iść'.

– **N_{SUB} z FS -uǰa (2):**

latr'uǰa ≤ *l'otryc:e* 'włóczyć się, błąkać się', *valač'uǰa* ≤ *valač'ŷc:e* 'włóczyć się'.

– **N_{SUB} z FS -al' (2):**

dynd'al' ≤ *d'yndac'* 'iść niezgrabnie, ociężale', *kt'ynd'al'* ≤ *kt'yndac'* 'niezgrabnie chodzić, powłóczyć nogami'.

– **N_{SUB} z FS -ul' (2):**

ġad'ul' ≤ *ġaǰ'ic'* 'chodzić', *taǰk'ul'* ≤ *taǰč'ŷs'e* 'kręcić się pod nogami'.

– **N_{SUB} z FS -an (2):**

ŷas'an ≤ *ŷas'ac'* 'beztrosko biegać, skakać', *kaǰz'an* ≤ *k'ouzac:e* 'ślizgać się, np. po oblodzonym chodniku, lodzie'.

– **N_{SUB} z FS -ša (2):**

kl'epša ≤ *kl'epac'* 'człapać, niezgrabnie chodzić', *kt'ypša* ≤ *kt'ypac'* 'człapać, niezgrabnie chodzić'.

- **N_{SUB} z FS -óc'e (1):**
trap'óc'e ≤ *trap'ac'* 'iść z trudem, człapać'.
- **N_{SUB} z FS -inda (1):**
šl'ynda ≤ *šl'ac:e* 'włóczyć się'.
- **N_{SUB} z FS -anz'a (1):**
šlapanz'a ≤ *šlapav'ac'* 'iść, pozostawiając na powierzchni brudne ślady'.
- **N_{SUB} z FS -enya (1):**
laz'enya ≤ *laz'ic'* 'łazić, włóczyć się'.
- **N_{SUB} z FS -aĭ (1):**
valač'aĭ ≤ *valač'yc:e* 'włóczyć się'.
- **N_{SUB} z FS -l'n'ik (1):**
yu'l'al'nik ≤ *yu'l'ac'* 'włóczyć się, hulać'.
- **N_{SUB} z FS -l'ščyk (1):**
trap'al'ščyk ≤ *trap'ac'* 'iść, wlec się'.
- **N_{SUB} z FS -sa (1):**
br'yksa ≤ *br'ykac'* 'biegać podskakując'.
- **N_{SUB} z FS -us' (1):**
v'ertus' ≤ *varc'éc:e* 'być w ciągłym ruchu, kręcić się wokół'.
- **N_{SUB} z FS -ita (1):**
valak'ita ≤ *valač'yc:e* 'włóczyć się'.

5. Synonimika konstrukcji słotwórczych

- **szeregi synonimiczne typu a : b : c : d : e (2)**
šl'epa-to – *šlap-'ač* – *šl'ep-aŭka* – *šlap-'ak* (1) – *šlap-'uχ* (≤ *šl'epac'*);
trap-'ač (2) – *trap-'un* – *trap-'ak* – *trap'a-l'ščyk* – *trap-'óc'e* (≤ *trap'ac'*).
- **szeregi synonimiczne typu a : b : c : d (13)**
čl'apa-to – *člap-'un* – *člap-'ak* – *člap-'uχ* (≤ *čl'epac'*);
dr'ypa-to – *dryp-'un* – *dryp-'ač* – *dr'yp-aŭka* (≤ *dr'ypac'*);
d'ynda-to – *dynd-'ač* – *d'ynd-aŭka* – *dynd-'al'* (≤ *d'yndac'*);
χad-'un – *χad-'ak* – *χad-'ok* – *χad-'ul'* (≤ *χaš'ic'*);
kł'ynda-to – *kłynd-'ač* – *kłynd-'un* – *kłynd-'al'* (≤ *kł'yndac'*);

k'ypa-to – *klyp-ač* – *kl'yp-auka* – *kl'ep-ša* (*kl'yp-ša*) (\leq *kl'ypac*);
k'ouza-to – *kauz-un* – *kauz-ač* – *k'ouza-n'ec* (\leq *k'ouzac:e*);
p'ouza-to (2) – *pauz-ač* – *pauz-un* – *p'ouz'-ik* (\leq *p'ouzac' // paus'c'i*);
šlynda-to – *šlynd-un* – *šlynd-ač* – *šlynd-auka* (\leq *šlyndac:e*);
tauk-un – *tauk-ač* – *tauk'-él'* – *tauk-ul'* (\leq *tauč'ys'e*);
tr'épa-to – *trap-ač* – *tr'ép-auka* – *trap-ak* (2) (\leq *tr'épac*);
valač'y-to – *valač-'uɣa* – *valač-'aɣi* – *valak'-'ita* (\leq *valač'yc:e*);
varc'-él' – *vart-un* – *v'erc'-ik* – *v'ert-us'* (\leq *varc'éc:e*).

– szeregi synonimiczne typu a : b : c (9)

b'éɣa-to – *b'iɣ-un* – *b'iɣ-ač* (\leq *b'éɣac*);
bryk-un – *bryk-ač* – *br'yk-sa* (\leq *bryk'ac*);
c'oɣa-to – *c'ay-ač* – *c'oɣ-auka* (\leq *c'oɣac:e*);
kuł'y-ač – *kuł'y-un* – *kuł'y-aka* (\leq *kuł'y'ac*);
łaz'-ik (2) – *laz-un* – *laz-enɣa* (\leq *łaz'ic*);
r'eɣda-to – *rejɣ-un* – *r'eɣd-auka* (\leq *r'eɣdac:e*);
šłaj-un – *šłaj-da* – *šł-ynda* (\leq *šł'ac:e*);
šłap-un – *šłap-ak* – *šłap-anɣ'a* – (\leq *šłapav'ac*);
šv'enda-to – *švend-ač* – *šv'end-auka* (\leq *šv'endac:e*);

– szeregi synonimiczne typu a : b (22)

br'onta-to (1) – *br'ont-auka* (1) (\leq *br'ontac:e*);
br'onta-to (2) – *br'ont-auka* (2) (\leq *br'ontac:e*);
čm'yɣa-to – *čmyɣ-un* (\leq *čm'yɣac*);
čyk'eld-un – *čyk'el-d'a* (\leq *čyk'el'ac*);
dapt-un – *dapt-ač* (\leq *dapt'ac:e*);
dr'ynda-to – *drynd-ač* (\leq *dr'ydac*);
drypt-un – *drypt-ač* (\leq *drypt'ac*);
ɣyɣ-ač – *ɣ'yɣa-to* (\leq *ɣ'yɣac*);
ɣ'opa-to – *ɣ'op-auka* (\leq *ɣ'opac*);
ɣul'-aka – *ɣul'-ec* (2) (\leq *ɣul'ac*);
ɣ'érza-to (2) – *ɣ'érz-auka* (2) (\leq *ɣ'érzac:e*);
ɣ'izd-un – *ɣ'izd-ok* (\leq *ɣ'éz'ɣ'ic*);
kał'ad-n'ik – *kał'ad-un* (\leq *kał'adav'ac*);
krut-ač – *kruc'-él'* (\leq *kruc'ic:e*);
l'eta-to – *l'it-un* (\leq *l'etac*);
pl'onta-to (3) – *pl'ont-auka* (\leq *pl'ontac:e*);
praɣd-ak – *praɣd-aka* (\leq *praɣs'c'i*);
s'l'izga-to – *s'l'izg-un* (\leq *s'l'izgac:e*);
šł'opa-to – *šł'opa-n'ec* (\leq *šł'opac*);

tapt-'un – *tapt-'ač* (\leq *tapt'ac:e*);
uc'ikaĵ-'to – *uc'ik-'ač* (\leq *uc'ik'ac'*);
vandr'ou-'n'ik – *vandr'ov-'ec* (\leq *vandrav'ac'*);

– konstrukcje synonimiczne nietworzące szeregów synonimicznych (37):

bl'ud-'n'ik (\leq *bluž'ic'*);
čar'apka-'to (\leq *čar'apka:e*);
dral-'un (\leq *dratav'ac'*);
d'yrdá-'to (\leq *d'yrdac'*);
f'ika-'to (\leq *f'ikac'*);
χl'upa-'to (\leq *χl'upac'*);
χ'it-'un (\leq *χ'it'ac:e*);
γas-'an (\leq *γas'ac'*);
γ'opsa-'to (\leq *γ'opsac'*);
γul'al-'n'ik (\leq *γul'ac'*);
kar'apka-'to (\leq *kar'apka:e*);
kavyrk-'un (\leq *kavyrk'ac:e*);
kušt'yka-'to (\leq *kušt'ykac'*);
l'az-'ik (1) (\leq *l'az'ic'*);
latr-'uĵa (\leq *l'otryc:e*);
mašer-'un (\leq *mašerav'ac'*);
pab'iy-'un (\leq *pab'ěχčy*);
paχad-'un (\leq *paχaž'ic'*);
patyk-'ač (\leq *patyk'ac:e*);
prybl'ud-'n'ik (\leq *prybluž'ic'e*);
pryb'y-'l'ec (\leq *pryb'yc'*);
račk-'un (\leq *račkav'ac'*);
p'uta-'to (2) (\leq *p'utac:e*);
sat'yčy-'to (\leq *sat'yčyc:e*);
sk'it'a-'l'ec (\leq *sk'it'ac:e*);
sn'ova-'to (\leq *sna'vac:e*);
spatyk-'ač (\leq *spatyk'ac:e*);
spacer-'un (\leq *spacerav'ac'*);
šar-'un (\leq *šarav'ac'*);
šnyr-'un (\leq *šny'ryc'*);
š'orya-'to (\leq *š'oryac'*);
šp'ary-'to (2) (\leq *šp'aryc'*);
š'ura-'to (1) (\leq *š'urac'*);
tarab'an'i-'to (\leq *tarab'an'ic:e*);

t'upa-to ($\leq t'upac'$);
zajivan'-ač ($\leq zajivan'ac'$);
zap'erdał'-ač ($\leq zap'erdał'ac'$).

5. Uwagi końcowe

- Dewerbalne pejoratywne nazwy subiektów określające osoby ze względu na czynności związane z poruszaniem się, przemieszczaniem się w przestrzeni są tworzone w peryferyjnych gwarach białoruskich okolic Lewkowa Starego na Białostocczyźnie za pomocą 30 FS.

- Nacechowanie pejoratywne derywatów nie zawsze wynika z udziału FS w procesie derywacji. Bardzo często jest ono rezultatem przeniesienia wartości emocjonalnej z czasownika motywującego na wyraz motywowany.

- Odczasownikowe pejoratywne *nomina subiecti* są rezultatem kojarzenia pejoratywnych, melioratywnych i neutralnych FS z PS czasowników neutralnych bądź nacechowanych ujemnie.

- W trakcie przeprowadzonych badań dokładnej analizie poddano konteksty, w jakich derywaty pejoratywne zostały użyte, ponieważ mogą one zawierać w sobie niedookreślone negatywne wartości.

- Określane osoby mogą wywoływać w mówiącym m.in. takie typy emocji negatywnej, jak: agresja, gniew, ironia, lekceważenie, niechęć, nienawiść, niezadowolenie, obraza, oburzenie, pogarda, politowanie, rozczarowanie, wrogość, wstręt, zazdrość, złośliwość, zniecierpliwienie.

- Najwięcej pejoratywów zanotowanych w peryferyjnych gwarach białoruskich okolicach Lewkowa Starego pojawia się wśród derywatów nazywających osoby, które charakteryzują się takimi cechami, jak:

- chodzić z trudem;
- chodzić niezgrabnie;
- chodzić drobnym krokiem;
- chodzić chwiejnym krokiem, zataczać się;
- chodzić spiesząc się;
- chodzić powoli;
- chodzić kulejąc;
- iść, pozostawiając na powierzchni brudne ślady;
- iść powodując powstawanie określonych odgłosów;
- iść powłócząc nogami;
- iść człapiąc nogami;
- chodzić bez celu;
- pospiesznie się oddalać, uciekać;

- kręcić się pod nogami;
- pełzać, czołgać się;
- ślizgać się po śliskiej powierzchni;
- pełzać, czołgać się;
- wspinać się, wdrapywać się gdzieś.

• W potocznym rozumieniu inny człowiek jest dla mówiącego konkurentem, którego należy zdyskredytować, skrytykować go za jego wady i słabości. Człowiek potępia to, co uważa za naganne, odbiegające od przyjętych w danym środowisku norm. Antropocentryzm potocznej percepcji rzeczywistości powoduje, że mieszkańcy wsi zdecydowanie częściej okazują wobec niej dezaprobatę niż manifestują postawę aprobującą.

• W białoruskich gwarach peryferyjnych okolic Lewkowa Starego występują liczne szeregi synonimiczne badanych struktur słotwórczych. Najbardziej rozbudowany 5-elementowy szereg synonimiczny tworzą derywaty oparte na podstawach słotwórczych *šl'epac'* 'człapać' i *trap'ac'*. Wyodrębniono 13 czteroelementowych szeregów synonimicznych bazujących na podstawach słotwórczych *čl'epac'*, *dr'ypac'*, *d'yndac'*, *χaz'ic'*, *kl'yndac'*, *kl'ypac'*, *k'ouzac:e*, *p'ouzac'*//*paus'c'i*, *šl'yndac:e*, *tauč'ys'e*, *tr'ėpac'*, *valač'yc:e*, *varc'ėc:e*. Do licznych (9) należą także trzelementowe szeregi synonimiczne oparte na podstawach słotwórczych *b'ėyac'*, *bryk'ac'*, *c'oyac:e*, *kuł'y'ac'*, *łaz'ic'*, *r'ėjđac:e*, *šl'ac:e*, *šlapav'ac'*, *šv'endac:e*. Odnotowano ponadto 22 dwuelementowe szeregi synonimiczne, por. np. podstawy słotwórcze *br'ontac:e*, *čm'yχac'*, *čyk'el'ac'*, *dr'yndac'*, *drypt'ac'*, *z'yyc'*, *yul'ac'*, *kruc'ic:e*, *l'etac'*, *tapt'ac:e*. Spośród badanych pejoratywów szeregów synonimicznych nie tworzą 24 derywaty, oparte m.in. na takich podstawach, jak *bluž'ic'*, *čar'apkac:e*, *dračav'ac'*, *d'yrdac'*, *kušt'ykac'*, *p'utac:e*, *sat'yčyc:e*, *sk'it'ac:e*, *šarav'ac'*, *š'oryac'*, *šp'aryc'*, *š'urac'*. W tej grupie w funkcji podstaw słotwórczych występują liczne czasowniki zapożyczone w ostatnim okresie z języka polskiego i innych języków słowiańskich.

Dublety strukturalne występują pomiędzy formantami sufiksalnymi o identycznej lub zbliżonej dystrybucji, rywalizującymi o prymat w systemie słotwórczym gwary, por. formanty słotwórcze *-lo*, *-ač*, *-un*, *-auka*. Jest to zjawisko szczególnie charakterystyczne dla gwar o charakterze peryferyjnym, do jakich należą badane gwary białoruskie okolic Lewkowa Starego. W szeregach synonimicznych pojawiają się również formacje rzadziej notowane, w tym archaiczne, jak również zapożyczone języka ogólnopolskiego.

• Spośród omówionych typów słotwórczych dewerbalnych pejoratywnych nazw subiektów najwyższą liczebnością charakteryzują się typy z formantem *-lo* (41), *-un* (33), *-ač* (25) oraz *-auka* (14). Mniejszą liczebność

mają typy słotwórcze z formantami *-ak* (6), *-n'ik* (5), *-ik* (4), a pozostałe charakteryzują się znikomą liczebnością, por. *-l'ec* (3), *-aka* (3), *-él'* (3), *-ok* (2), *-ec* (2), *-n'ec* (2), *-da* (2), *-uχ* (2), *-al'* (2), *-ul'* (2), *ša* (2). Warto również odnotować wyodrębnienie 9 formacji z jednostkowym formantem słotwórczym: *-inda* (1), *-anz'a* (1), *-enya* (1), *-uya* (1), *-ai̇* (1), *-l'n'ik* (1), *-l'sčyk* (1), *-sa* (1), *-ita* (1).

L I T E R A T U R A

- Dokulil M., *Tvoření slov v češtině*, 1. *Teorie odvozování slov*, Praha 1962.
- Gołdowski K., *Ekspresywizmy osobowe jako relewantne składniki kompetencji językowo-kulturowej mieszkańców gminy Iwanowice w pow. krakowskim*, Kraków 2015, [online], <http://www.academia.edu/19519069> [dostęp: 30.05.2017].
- Grabias S., *O ekspresywności języka. Ekspresja a słotwórstwo*, Lublin 1980.
- Grzesiuk A., *Składnia wypowiedzi emocjonalnych*, Lublin 1995.
- Kowalska A., *Z badań nad mazowiecką leksyką ekspresywną (nazwy 'człowieka z wytrzeszczonymi oczami')*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Językoznawcze” 1993, nr 17–18.
- Kulturowo-językowe dziedzictwo Podlasia*, t. 1. *Opis socjolingwistyczny regionu na tle uwarunkowań historycznych*, red. N. Barszczewska, M. Chaustowicz, M. Timoszuk, Warszawa 2016.
- Kurdyła T., *Funkcje formantów rzeczownikowych w polszczyźnie ludowej (na przykładzie trzech wsi podkarpackich)*, Kraków 2011.
- Lubaś W., *Polskie gadanie. Podstawowe cechy i funkcje potocznej odmiany polszczyzny*, Opole 2003.
- Malec T., *Budowa rzeczowników i przymiotników w gwarze wsi Rachanie pod Tomaszowem Lubelskim*, Wrocław 1976.
- Marciniak-Firadza R., *Nazwy osobowych wykonawców czynności w gwarach małopolsko-mazowieckiego pogranicza językowego*, cz. I. *Studium słotwórczo-leksykalne*, Łódź 2013.
- Michałuk D., *Dobra i miasteczko Narewka na tle dziejów regionu (do końca XIX w.)*, Białystok – Narewka 1997.
- Marciniak-Firadza R., *Dukawka, gulgot, sepiot... czyli jak w gwarach małopolsko-mazowieckiego pogranicza językowego nazywa się człowieka, który się jąka, bełkocze czy sepleni*, „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN” 2017, LXIV.
- Matusiak-Kempa J., *Dobre i złe w ludzkiej mowie – o wartościowaniu utrwalonym w dawnych przezwiskach*, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza” 2017, vol. 24 (44), nr 1.

- Rejter A., *Leksyka ekspresywna w historii języka polskiego. Kulturowo-komunikacyjne konteksty potoczności*, Katowice 2006.
- Sajewicz M., *Derywacja sufiksalna osobowych nazw subiektów w nadnarwiańskich gwarach białoruskich Białostoczczyzny. Deverbativa, deadiectiva*, Lublin 2002.
- Sajewicz M., *Dublety strukturalne w kategorii dewerbalnych nomina agentis w gwarach z pogranicza białorusko-ukraińskiego na Białostoczczyźnie*, „Rozprawy Sławistyczne” 1989, nr 4.
- Sajewicz M., *O białorusko-ukraińskiej granicy językowej na Białostoczczyźnie*, „Rozprawy Sławistyczne” 1997, nr 12.
- Scâčko P., *Belaruskae narodnae slovaŭtvarènne. Afiksальnyâ nazoŭnikì*, Minsk 1977 [Сцяцко П., *Беларускае народнае словаутварэнне. Афiксальныя назоўнікі*, Мiнск 1977].
- Wiśniewski J., *Zarys dziejów osadnictwa na Białostoczczyźnie*, [w:] *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, t. 1, red. Glinka, A. Obrębska-Jablońska, J. Siatkowski, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1980.
- Vinokur G., *Zametki po russkomu slovoobrazovaniiu*, [v:] *Izbrannye raboty po russkomu âzyku*, Moskva 1959 [Винокур Г., *Заметки по русскому словообразованию*, [в:] *Избранные работы по русскому языку*, Москва 1959].

SUMMARY

PEJORATIVE NAMES OF SUBJECTS DENOTING A PERSON WITH REGARD TO MAKING MOVEMENT, MOTION IN SPACE IN THE PERIPHERAL BELARUSIAN DIALECTS OF LEWKOWO STARE IN THE BIALYSTOK REGION

Pejorative deverbal names of subjects with a suffixal formant denoting a person with regard to making movement, motion in space are discussed in the article. The names are used in the peripheral Belarusian dialects of Lewkowo Stare. They refer mainly to men who perform an action. They can also be ambivalent with regard to grammatical gender. In the study about 170 derivatives formed by means of 30 suffixal formants have been analyzed. The analysis of the collected material has enabled to distinguish not only appropriate word-formation types within the studied category of names but also many and highly extended synonymic sequences of the analyzed derivational structures.

Key words: Białystok region, peripheral Belarusian dialects, word formation, names of subjects, personal pejoratives, word-formation types, synonymic sequences.